

Nr 245.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1939 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av ersättning för vissa förskingrade förmyndarmedel jämte i ämnet väckta motioner.

(3 avd.)

I propositionen nr 180 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 10 mars 1939, föreslagit riksdagen medgiva, att under i protokollet angivna villkor må från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter utbetalas dels till dödsboet efter Beda Wikström ett belopp av 40,000 kronor, dels till Per Göran Palmcrantz likaledes ett belopp av 40,000 kronor, dels ock till Birgitta Thunell ett belopp av 5,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag har utskottet till behandling förehåft

dels en i första kammaren av herr A. Sundvik väckt motion, nr 256, vari hemställts, att riksdagen, på de villkor i övrigt som av Kungl. Maj:t föreslagits, måtte medgiva ersättning till omyndiga Palmcrantz med samma procenttal av det förskingrade beloppet, som propositionen innebure i vad den avser Beda Wikströms stärbhus;

dels ock en i andra kammaren av herrar O. Dahlbäck och Å. Holmbäck väckt motion, nr 405, vari hemställts, att riksdagen ville medgiva, att från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter må utbetalas dels till dödsboet efter Beda Wikström ett belopp av (83,484: 31 — 5,710: 35 =) 77,773: 96 kronor och dels till Per Göran Palmcrantz ett belopp av (243,583: 81 — 16,636: 10 =) 226,947: 71 kronor.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

I en den 2 februari 1938 inkommen skrift ha dödsbodelägarna efter Beda Wikström, nämligen hennes make handlanden Hjalmar Wikström samt makarnas barn Titus Wikström, Bertil Wikström, Nils Wikström och Lily Roberg, född Wikström, anhållit att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att bereda dem ersättning för förlust, som de lidit därigenom att advokaten Gunnar Holmén förskingrat 83,484 kronor 31 öre av medel, som han omhänderhaft i egenskap av förmyndare för Beda Wikström. Hjalmar Wikström har numera avlidit.

Vidare har ingenjören Eric Palmcrantz i Tisenhult i egenskap av förmyndare för sin omyndige son Per Göran Palmcrantz i en den 3 februari 1938 inkommen skrift hemställt, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att bereda Per Göran Palmcrantz ersättning för ett belopp av 243,583 kronor 81 öre, som Holmén förskingrat såsom förmyndare för Per Göran Palmcrantz, jämte ränta.

Slutligen har musikläraren Kurt Thunell i egenskap av förmyndare för sin omyndiga dotter Birgitta Thunell i en den 23 december 1938 inkommen skrift anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för beredande av ersättning till Birgitta Thunell med 5,000 kronor jämte ränta med anledning av att Holmén förskingrat vissa för hennes räkning omhänderthavda värdehandlingar.

Av tillgängliga handlingar framgår bland annat följande.

Samtliga ifrågakvarande förskingringar, vilka ägt rum under 1931 och 1932, hava möjliggjorts genom medverkan eller försummelse av vederbörande överförmyndare, t. f. förste assessorn Sixten Carlborg. Denne har också av Svea hovrätt dömts till ansvar härför samt förpliktats att solidariskt med Holmén ersätta de förskingrade beloppen.

Holmén försattes i konkurs den 3 maj 1932. I denna konkurs hava Beda Wikström och Göran Palmcrantz erhållit utdelning med respektive 5,710 kronor 35 öre och 16,636 kronor 10 öre. Även Carlborg har varit försatt i konkurs, vilken dock avskrivits på grund av att tillgångarna ej förslogo till konkurskostnadernas bestridande.

Vidare har Beda Wikström genom sin förmyndare anhängiggjort talan mot Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad om åläggande för kronan och staden att utgiva ersättning till henne för det förskingrade beloppet. Därvid åberopades mot staden, att förmyndarkammaren av ålder förvaltats en s. k. garantifond, vilken enligt 4 § i instruktionen för förmyndarkammaren den 21 juni 1907 skulle ha till ändamål bland annat att ersätta sådana förluster vid förvaltningen, vilka av vederbörande ämbets- och tjänstemän icke borde eller kunde gottgöras. I enlighet med kungl. brev den 24 november 1933 hade staden från och med den 1 januari 1934 övertagit garantifonden under villkor, bland andra, att staden iklädde sig ansvar för alla förmyndarkammaren åvilande förpliktelser. Då Holmén och Carlborg saknade medel att erlægga dem ådömda skadestånd för de förskingrade medlen, syntes staden vara pliktig att till den omyndiga gälda dessa skadestånd. Gentemot kronan åberopades, att enär Carlborg förbrutit sig i sin tjänst hos ett statligt ämbetsorgan, även kronan borde anses skadeståndsskyldig.

Genom dom den 15 april 1935 biföll rådhusrätten nämnda talan mot staden, varemot yrkandet mot kronan ogillades. Svea hovrätt och högsta domstolen ogillade emellertid i domar den 31 december 1935 respektive den 24 mars 1937 helt Beda Wikströms talan. Av högsta domstolen uttalades därvid beträffande stadens skyldigheter, att med de förluster, som garantifonden enligt 4 § i instruktionen för förmyndarkammaren haft till ändamål att ersätta, avsetts förluster vid förmyndarkammarens egen förvaltning av de

utav förmyndarkammaren omhänderhavda värdehandlingarna och där innestående medel. Genom att staden övertagit förmyndarkammarens tillgångar och dess förpliktelser vore staden icke skyldig svara för förluster, vilka uppkommit genom Carlborgs försummelse med avseende å tillsynen över Holméns förvaltning av ifrågavarande förmynderskap.

Jämväl Eric Palmcrantz har i egenskap av förmyndare för Per Göran Palmcrantz fört talan mot Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad om ersättning för det förskingrade beloppet. Utgången i detta mål blev densamma som i det å Beda Wikströms vägnar anhängiggjorda målet.

Yttranden ha inforrats dels över envar av ifrågavarande framställningar från statskontoret och justitiekanslersämbetet dels ock över de framställningar, som ingivits av Beda Wikströms dödsbodelägare och Eric Palmcrantz, från överståthållarämbetet och Stockholms stadsfullmäktige.

Statskontoret har framhållit, att vid det förhållandet att såväl kronan som Stockholms stad befunnits icke vara förpliktade att ersätta de förmyndarmedel, som förskingrats för Beda Wikström och Per Göran Palmcrantz, starka betänkligheter givetvis måste möta mot att tillmötesgå framställningarna. Statskontoret kunde emellertid icke undgå att finna de särskilda omständigheterna tala för ett ingripande av det allmänna till myndlingarnas eller deras rättsinnehavares förmån. Även om vissa skäl kunde anföras för att Stockholms stad åtminstone borde bidra till förlusternas täckande, vilie statskontoret icke motsätta sig att de förskingrade medlen, i den mån densamma icke guldits genom utdelning i Holméns konkurs, ersattes av statsverket under villkor att sökandenas fordringar å Holmén och Carlborg till motsvarande belopp överlätes å kronan. Ersättning för ränteförlust syntes icke böra utgå.

Rörande de från Birgitta Thunell förskingrade medlen anförde statskontoret, att i detta fall Holmén kommit att taga befattning med den omyndigas tillgångar icke på grund av offentlig myndighets förordnande utan vid fullgörande av enskilt uppdrag såsom arvskaftesförrättare. Vidare hade i ärendet icke utretts, om och i vad mån den legale förmyndaren, Kurt Thunell, kunde ställas till ansvar för den förlust, som drabbat myndlingen. Vid sådant förhållande syntes enligt statskontorets mening tillräckliga skäl icke föreligga för att statsverket skulle hålla den omyndiga skadeslös för förlusten.

Justitiekanslerämbetet har däremot tillstyrkt åtgärder för beredande av ersättning såväl åt Beda Wikströms dödsbodelägare och Per Göran Palmcrantz som ock åt Birgitta Thunell, under villkor om överlåtande åt Kungl. Maj:t och kronan av deras fordringar hos Holmén och Carlborg.

Överståthållarämbetet har ansett, att ur billighetssynpunkt skäl talade för att Beda Wikströms dödsbo och Per Göran Palmcrantz borde erhålla ersättning för sina förluster. Överståthållarämbetet har därvid liksom även Stockholms stadsfullmäktige uttalat att, enär Stockholms stad måste anses stå helt utanför saken, denna ersättning borde gäldas av statens medel.

Departementschefen har för egen del anfört:

Av den lämnade redogörelsen framgår, att Beda Wikström, Per Göran Palmcrantz och Birgitta Thunell avhänts förenämnda belopp genom förskingringar av Holmén, vilka möjliggjorts genom grovt tjänstefel av Carlborg. I mål, som å Beda Wikströms och Per Göran Palmcrantz' vägnar anhängiggjorts mot kronan och Stockholms stad, har avgjorts, att varken kronan eller staden enligt lag är pliktig att ersätta de för Beda Wikström och Per Göran Palmcrantz förskingrade beloppen, och uppenbarligen är förhållandet detsamma beträffande det för Birgitta Thunell förskingrade beloppet.

Vid flera tillfällen har inom riksdagen väckts fråga om införande av vidgat statligt ansvar för befattningshavares åtgärder. Denna fråga är av mycket betydande räckvidd. Innan statsmakterna taga principiell ståndpunkt till densamma torde sålunda en ingående utredning vara erforderlig. Uppenbart är emellertid, att starka billighetsskäl kunna åberopas för att staten under vissa förutsättningar ikläder sig ett sådant ansvar.

Riksdagen har medgivit utbetalande av ersättning i vissa särskilda fall, då tjänstemän genom försummelse medverkat till att enskilda personer lidit ekonomisk förlust. Sålunda kan erinras, att 1929 års riksdag beviljade stöd åt insättarna i de s. k. allmänna sparbankerna. Ett viktigt skäl härför torde ha varit, att de allmänna ombud, som tillsatts för kontroll av bankernas verksamhet, genom försummelse kunde anses medansvariga för den inriktning, som sparbankernas verksamhet tagit. Stödet beviljades i form av en garanti för att insättarna genom utdelning i bankernas konkurser och tillskott av statsmedel skulle erhålla tillhoppa minst viss procent av den insatta behållningen. Garantiprocenten utgick efter fallande skala, med högre procent för mindre fordringar än för större. I den mån en insättares fordran översteg 20,000 kronor utgick icke något bidrag av statsmedel. I vissa fall, bland annat i fråga om omyndigas av förmyndare förvaltade medel, garanterades emellertid hela det insatta beloppet.

Beträffande förevarande förskingringar har ifrågasatts att ersättning borde utgå av förmyndarkammarens garantifond, oaktat fonden icke enligt gällande bestämmelser skall svara för förskingringarna. En ändring av de bestämmelser som gälla för användningen av fondens medel torde dock ej kunna komma i fråga.

Då fonden sålunda icke lär kunna anlitas för ifrågavarande ändamål, torde böra tagas under övertvägande, huruvida icke staten — ehuru någon skyldighet därtill icke föreligger — av billighetsskäl bör träda emellan och i skälig omfattning ersätta de förluster som möjliggjorts genom Carlborgs försummelser. En skälighetsprövning av ersättningsbeloppens storlek torde leda därhän att ersättningarna till Beda Wikströms dödsbo och Per Göran Palmcrantz begränsas. Jag anser mig bör förorda, att av allmänna medel utbetalas till Beda Wikströms dödsbo 40,000 kronor, till Per Göran Palmcrantz likaledes 40,000 kronor och till Birgitta Thunell hela det förskingrade beloppet, 5,000 kronor. Såsom villkor för utbekommande av beloppen torde böra krävas, att de till beloppen berättigade i motsvarande mån överlåta sina fordringar hos Holmén och Carlborg å statsverket.

Utskottet.

I ärendet är ådagalagt, att varken kronan eller Stockholms stad enligt lag är pliktig att ersätta de för Beda Wikström och Per Göran Palmcrantz förskingrade beloppen, och detsamma torde få anses vara fallet även med de för Birgitta Thunell förskingrade medlen. Med hänsyn till de omständigheter, varunder förskingringarna skett och som möjliggjort desamma, finner

utskottet dock billighetsskäl tala för att det allmänna träder emellan och åtminstone i viss omfattning ersätter de förluster, som uppstått genom ifrågavarande försakingringar. Ehuru det härvid synts utskottet rimligt, att Stockholms stad med eller utan anlåtande av den s. k. garantifonden deltog i kostnaderna för förlusternas täckande, vill utskottet, på grund av vad i ärendet upplysts, icke motsätta sig, att staten anvisar medel för ändamålet. Utskottet utgår därvid från att åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån förebygga ytterligare försakingringar av den art, varom här är fråga.

De av departementschefen förordade ersättningsbeloppen och villkoren för deras utbetalande hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 256 och II: 405 må medgiva, att under av departementschefen angivna villkor må från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter utbetalas *dels* till dödsboet efter Boda Wikström ett belopp av 40,000 kronor, *dels* till Per Göran Palmcrantz likaledes ett belopp av 40,000 kronor, *dels ock* till Birgitta Thunell ett belopp av 5,000 kronor.

Stockholm den 2 juni 1939.

På statsutskottets vägnar:

C. P. V. GRÅNEBO.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Grånebo, Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Svensson* i Kompermåla, *Gustafsson* i Benestad, *Pauli, Ström* i Lidköping, *Larsson* i Varberg, *Carlström, Magnusson* i Kalmar, *Bäckström* och *Nisser*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Danielsson, Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Isacson, Persson* i Tidaholm, *Staxäng, De Geer* i Hanaskog och *Hansson* i Rubbestad.

Reservationer:

1) av herrar *Gustafsson* i Benestad, *Larsson* i Varberg, *Jansson* i Falun, *Törnkvist, Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Tidaholm och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill icke bestrida, att vissa billighetsskäl kunna anföras för att det allmänna skall träda emellan och i någon mån ersätta de förluster, som drabbat de omyndiga i anledning av ifrågavarande förskingringar. Enligt utskottets mening skulle emellertid ett bifall helt eller delvis till Kungl. Maj:ts förslag innebära ett principiellt ståndpunktstagande av den räckvidd, att dess konsekvenser för närvarande icke kunna överblickas. Med hänsyn härtill är utskottet icke berett att taga ställning till Kungl. Maj:ts förslag, innan utredning verkställts rörande de konsekvenser i olika avseenden, som ett bifall till detsamma kan förväntas medföra. Därvid torde även böra undersökas, huruvida och i vad mån kommun, som har att tillsätta överförmyndare, författningsenligt äger möjligheter att deltaga i kostnaderna för täckande av förskingrade förmyndarmedel.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt motionerna I: 256 och II: 405 icke må vinna riksdagens bifall.»

2) av herrar *Svensson* i Kompersmåla, *Pauli*, *Carlström*, *Nisser*, *Persson* i Falla, *Isacsson* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»I ärendet etc. — — — (= utskottet) — — — är fråga.

Beträffande de belopp, varmed ersättning bör utgå, synes emellertid Kungl. Maj:ts förslag lämna rum för erinran. Enligt utskottets mening tala nämligen starka rättviseskäl för att Per Göran Palmcrantz tillerkännes ersättning med samma procentuella andel som Beda Wikströms dödsbo eller med i runt tal 50 % av det förskingrade beloppet, sedan avdrag gjorts för erhållen utdelning i förmyndarens konkurs. I anslutning härtill torde ersättningen till Palmcrantz lämpligen kunna bestämmas till (227,000:2) 113,500 kronor. Utskottet delar alltså den uppfattning, som i detta avseende kommit till uttryck i motionen I: 256. Däremot är utskottet icke berett att tillstyrka bifall till det i motionen II: 405 framställda yrkandet om full ersättning för den förlust, som genom förskingringarna drabbat Beda Wikströms dödsbo och Per Göran Palmcrantz.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 256 samt med avslag å motionen II: 405 må medgiva, att under av föredragande departementschefen angivna villkor må från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter utbetalas *dels* till dödsboet efter Beda Wikström ett belopp av 40,000 kronor, *dels* till Per Göran Palmcrantz ett belopp av 113,500 kronor, *dels ock* till Birgitta Thunell ett belopp av 5,000 kronor.»